

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม :

กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

กรกฎ แพทย์หลักฟ้า¹, พงษ์ ศรีเศรษฐศิริ¹, สานิต ทิมวัฒนบรรเทง¹

¹สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาต่อชุมชน ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ คณะกรรมการชาวชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนามากกว่า 5 ปี และกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญได้แก่ ชาวชุมชน และบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้ 100 คนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 4 ระยะคือ 1) ร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อค้นหาจุดเด่นและรูปแบบในการพัฒนาซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทัศนคติทางบวกกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน เพื่อร่วมกันจัดทำวิสัยทัศน์และพันธกิจชุมชน จัดกิจกรรมกระตุ้นการมีส่วนร่วม รวบรวมข้อมูลชุมชน ประสานเครือข่ายความร่วมมือและประชาสัมพันธ์เพื่อจัดทำพิธีเปิดชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบที่ดีด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ด้วยกันและต่อหน่วยงานภายนอกอย่างชัดเจน 3) การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ เพื่อสื่อสารชุมชนและหาแนวทางอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพของชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านการปิดกั้นของชาวชุมชนบางกลุ่มจากกระบวนการสื่อสารในชุมชนที่ขาดประสิทธิภาพ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน มีการฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบทางด้านผลประโยชน์ของชุมชนทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและก่อให้เกิดธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันในกระบวนการทำงานของชุมชนที่ผ่านมา ชุมชนดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย

คำสำคัญ : กระบวนการมีส่วนร่วม, แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม, ชุมชนริมน้ำจันทบูร

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม :

กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบูร

กรกฎ แพทย์หลักฟ้า¹, พงษ์ ศรีเศรษฐศิริ¹, สาทิต ทิมวัฒนบรรเทง¹

¹สาขาวิชาศิลปวัฒนธรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและวิเคราะห์ผลกระทบของการพัฒนาต่อชุมชน ดำเนินการวิจัยด้วยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่ คณะกรรมการชาวชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนามามากกว่า 5 ปี และกลุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญได้แก่ ชาวชุมชน และบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้ 100 คนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าชุมชนร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 4 ระยะคือ 1) ร่วมค้นหาตัวตนและแนวทางการพัฒนาชุมชน เพื่อค้นหาจุดเด่นและรูปแบบในการพัฒนาซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทัศนคติทางบวกกับชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสารแผนต่อชุมชน เพื่อร่วมกันจัดทำวิสัยทัศน์และพันธกิจชุมชน จัดกิจกรรมกระตุ้นการมีส่วนร่วม, รวบรวมข้อมูลชุมชนประสานเครือข่ายความร่วมมือและประชาสัมพันธ์เพื่อจัดทำพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์ฯ ชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบที่ดีด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ด้วยกันและต่อหน่วยงานภายนอกอย่างชัดเจน 3) การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ เพื่อสื่อสารชุมชนและหาแนวทางอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพของชุมชน ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านการปิดกั้นของชาวชุมชนบางกลุ่มจากกระบวนการสื่อสารในชุมชนที่ขาดประสิทธิภาพ 4) กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจของชุมชนเพื่อชุมชน มีการฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชน ซึ่งส่งผลกระทบทางด้านผลประโยชน์ของชุมชนทำให้ชุมชนมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้นและก่อให้เกิดธุรกิจที่ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกันในกระบวนการทำงานของชุมชนที่ผ่านมา ชุมชนดำเนินการบรรลุตามเป้าหมาย

คำสำคัญ : กระบวนการมีส่วนร่วม, แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม, ชุมชนริมน้ำจันทบูร

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

Community Participation in Arts and Culture Learning Resource Development: Case Study of Communities along Chanthabun Riverside

Korakot Phaetlakfah¹, Pharit Suphasetthasiri¹, Sathit Thimwattanabuntherng¹

¹Arts and Culture Program Faculty of Fine Arts Srinakharinwirot University

ABSTRACT

This study aims to investigate community participation in arts and culture learning resources development and to analyze the impacts of such development on the community. The research was conducted by qualitative study methodology. Data collecting tools included interview form, observation form and group discussion. Through purposive sampling, the sample group consisted of community committee, interested persons having direct experiences with community development for more than 5 years while by applying accidental sampling, another sample group included community members and visitors using learning resources for totaling 100 subjects. Triangulation technique was applied to evaluate data credibility. The study results were presented in descriptive analysis. Findings from the research suggest that the community members provided cooperation in carrying out activities for arts and culture learning resources development. The operation could be divided into 4 phases as follows: 1) take part in self-identification and the approaches for community development in order to find out strong point and best model for development that could bring about positive attitude among community members and interested person. 2) determine development plan and communicate it to the community in order to jointly develop community vision and missions, organize activities encouraging participation, gather community data, coordinate with cooperation network and public relations aimed to set up community museum that can result in positive impact on community interpersonal relationship 3) communicate to establish understanding and participation in physical development in order to allow the community to seek for the approaches for building conservation and physical development. The possible impact at this stage included preventing certain groups of community member due to inefficient communication in some communities 4) support participation in community commercial activities of the community and by the community resulting in better economic situation in that given community and community business jointly owned by community members. Through the above community participation, it could achieve its targets.

Keywords: participation, arts and culture learning resources, communities along Chanthabun Riverside

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมในอดีตถูกละเลยความสำคัญ เพราะผู้คนในสังคมต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัวเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ความภูมิใจในรากเหง้าของตนเองเจือจางลง สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาชุมชนไม่เข้มแข็ง ซึ่งต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ด้วยการส่งเสริมให้คนในประเทศตระหนักถึงคุณค่าของชุมชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมสืบสานองค์ความรู้ของชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ให้ได้เห็นคุณค่าและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน สร้างให้เกิดความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นชุมชนเข้มแข็ง ในการทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ชุมชน มีการพัฒนา อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นชุมชนเก่าแก่กว่า 300 ปี ที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและขนส่งสินค้าโดยใช้แม่น้ำจันทบูรเป็นเส้นทางสายหลัก (ริบ ศรีสกุลไชยรัก, 2559) เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีหลายเชื้อชาติ ทั้ง ไทย จีน มอญ ฝรั่ง เข้ามาค้าขายและมาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน ได้อย่างกลมกลืนมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและหลากหลายต่อมาชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่ชุมชนยังคงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา

ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และฟื้นฟูความเป็นย่านการค้าเก่า ภายใต้แนวความคิด "วัฒนธรรมนำการค้า" ชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและกระบวนการเหล่านี้ส่งผลกระทบกับชุมชนอย่างไร เพื่อสกัดให้ได้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษา คือ

- ขั้นตอนการมีส่วนร่วม 1) ร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา 2) ร่วมกำหนดความต้องการ 3) ร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีการ ทำแผน 4) ร่วมปฏิบัติ 5) ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการ 6) ร่วมแบ่งผลประโยชน์

- ศึกษาผลกระทบ 1) ทศนคติของชุมชน ต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม 2) การดำรงชีวิต 3) การปิดกั้นการเข้าร่วม 4) ปฏิสัมพันธ์ของชุมชน 5) ผลประโยชน์ (เศรษฐกิจ/สภาพแวดล้อม อำนาจแทรก)

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

การศึกษาข้อมูล มีการศึกษาข้อมูลชุมชนจากเอกสารเกี่ยวกับประวัติพื้นที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเองโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Interview Method) และการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้นำชมรมพัฒนาชุมชน ประธานคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ และหน่วยงานภายนอก

การกำหนดพื้นที่ผู้ให้ข้อมูล การเลือกพื้นที่การวิจัยภาคสนาม คือ ชุมชนริมน้ำจันทบูร ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนเข้มแข็งทางด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการโดยใช้กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และ สถาปัตยกรรมเป็นตัวตั้ง และมีการดำเนินการโครงการมาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 7 ปี

การคัดเลือกกลุ่มอย่าง ผู้วิจัยวิจัยเลือกกลุ่มอย่าง 2กลุ่ม คือ 1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ไม่น้อยกว่า 5 ปี ได้แก่ ชาวชุมชน คณะผู้ทำงานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยเลือกแบบบังเอิญจากกลุ่มชาวชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้ 100 คน

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกเครื่องมือในการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการสัมภาษณ์แบบ

เจาะจงกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นคณะผู้ทำงานหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมและผลกระทบในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

วิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ อ้างอิงจากทฤษฎีหลักการที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหา กระบวนการมีส่วนร่วมผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

การเก็บข้อมูลเบื้องต้น 1) ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในชุมชน ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร 2) ข้อมูลจากการสืบค้นในแหล่งอื่นๆ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การเก็บข้อมูลภาคสนาม เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม การบันทึกภาพและเสียงกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล 1) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้าน บุคคล เวลา สถานที่ 2) ตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้มากกว่า 1 วิธี คือการสนทนากลุ่มย่อยรายบุคคล การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และผลกระทบต่อชุมชนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและถามซ้ำข้อมูลเพื่อยืนยันความเข้าใจเป็นต้น 3) ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลโดยสำรวจการตีความผลสรุปต่าง ๆ ว่าตรงกันและสะท้อนความมุ่งหมายของงานวิจัยหรือไม่ นำข้อมูลมาวิเคราะห์จัดจำแนกเป็นรายประเด็นที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดของ

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

งานวิจัยและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เชื่อมโยงข้อมูลตามข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง กระบวนการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตน และแนวทางในการพัฒนา ในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552 เป็นช่วงการสำรวจการเตรียมความพร้อมของชุมชน โดยในระยะแรก มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัย ลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกับ สำนักงานพาณิชย์ จังหวัด โดยการประชุมครั้งนี้ มีการกำหนด กิจกรรมศึกษาดูงานที่ตลาดร้อยปี สามชุก เพื่อนำข้อมูลการศึกษาชุมชนมาเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนริมน้ำ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจจากการศึกษาชุมชนที่เป็นเลิศในการบริหารจัดการ ซึ่งหลังจากการศึกษาดูงานนั้นชาวชุมชนและสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้จัดกิจกรรมการประชุมประชาพิจารณ์ทบทวน ผลการดำเนินงาน พบว่า กระบวนการพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาของชุมชน สามชุก ยังไม่สอดคล้องต่อความต้องการ และบริบทของชุมชนริมน้ำจันทบูร เพราะการพัฒนาของชุมชนสามชุก มุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ชุมชนริมน้ำ ต้องการการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป

2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ โดยสามารถสรุปความต้องการของชาวชุมชนได้ ดังนี้ ต้องการฟื้นฟูทางกายภาพชุมชน พื้นที่ด้านประวัติศาสตร์ต้องการสร้างฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมชุมชนและต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

3. ชุมชนร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีการทำแผน คณะทำงานชุมชนในนาม “ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำ” และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ประมวลข้อมูลจากการจัดกิจกรรมเวทีประชาพิจารณ์ และได้ข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อจะกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ร่วมกันคิดแผนแม่บท โดยยึดเป้าหมายและความต้องการหลัก คือ การฟื้นฟูให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนและวางแผนการจัดกิจกรรมแนวทางในการทำงาน รวมถึงการแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการร่วมกันกำหนดเป็นกิจกรรมในระยะแรกได้ 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการประกวดชื่อและสโลแกนของชุมชนและจัดนิทรรศการของดีในชุมชน 2) กิจกรรมนักสืบตัวน้อยและการเก็บข้อมูล ประวัติบ้าน ตีความหมายด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกโดยละเอียดทำชุดข้อมูลชุมชน 3) กิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่อง

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ โดยกิจกรรมที่ 1 กิจกรรมประกวดชื่อและสโลแกนของชุมชนและจัดนิทรรศการของดีในชุมชนทำให้ได้ชื่อชุมชนใหม่ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” และมีสโลแกนคือ “ย้อนวิถีจันทบูรสร้างสรรค์วิถีไทย” กิจกรรมที่ 2 ชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา หน่วยงานเอกชนและเชื่อมโยงเครือข่ายเยาวชน

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ทำ WORKSHOP โดยให้เยาวชนสัมภาษณ์ ประวัติศาสตร์บ้านเก่า 3) ชาวชุมชน คณะกรรมการ ชุมชนพัฒนาชุมชนริมน้ำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนจาก ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ภาพถ่าย และการพูดคุย จากผู้เฒ่าผู้แก่ นำมาเรียบเรียงเขียนเป็น ชุดความรู้ ชุมชน โดยทั้งสามกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนเอาไว้

5.ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการ จากการร่วมกันประเมินผลจัดกิจกรรม ในระยะที่ 1 นี้ พบว่าชาวชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากแต่ก็พบปัญหาในเรื่องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลในชุมชนทำให้ ชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ได้ร่วมกิจกรรม จึงเสนอให้มีการทำบอร์ดประชาสัมพันธ์กิจกรรมชุมชน

6.ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์ จาก กระบวนในระยะที่ 1 พบว่า 1) ชุมชนและผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียซึ่งได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด หน่วยงานในการพัฒนาชุมชนจากการร่วมเสนอ ความต้องการ 2)เกิดกลุ่มอาสาสมัครในการร่วม ทำงานพัฒนาชุมชน 3)เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น เนื่องการจัดกิจกรรมในชุมชนทำให้ร้านค้าต่างใน ชุมชนขายของได้มากขึ้น

ผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาชุมชน ในระยะที่ 1 ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทัศนคติ ทางบวกต่อชุมชนอย่างชัดเจนเนื่องจากชาวชุมชน ร่วมกันเสนอความต้องการได้ช่วยเหลือทำ กิจกรรมร่วมกันต่อเนื่องเห็นคุณค่าและศักยภาพ ของคน ร่วมกันค้นหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ของชุมชน

ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสาร แผนต่อชุมชน (2552-2553) จากจุดที่เริ่มต้น ของชุมชนที่มีการฟื้นฟู ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ในระยะแรก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน

ประเมินและทบทวนกิจกรรมในช่วงที่เริ่มต้นทำให้ ชุมชนตื่นตัวต่อการทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟู ประวัติศาสตร์ชุมชน แต่ยังไม่มีความชัดเจน จึงมีการจัดทำวิสัยทัศน์และร่วมกันทำทิศทางใน การทำงาน ที่ชัดเจนขึ้นในระยะ 2 มีขั้นตอน การดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและ ลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เกิดการประชุมทบทวนผลการดำเนินงานในระยะแรก เพื่อหาทิศทางการพัฒนาที่แน่นอนและชุมชนยัง ต้องการปัจจัยหลายด้านที่จะวางแผนพัฒนา ชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ มีการจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหาและหาแนวทางในการ แก้ปัญหามีการกำหนดวิสัยทัศน์และสรุปความ ต้องการร่วมกันของชุมชนตั้งเป็นพันธกิจหลักของ ชุมชน

2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ โดย ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ที่ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร จะเป็นชุมชนที่ดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้าเดิม เผยแพร่ความรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่มีคุณค่าต่ออนุชน รุ่นหลังในลักษณะของ พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” และสรุปความต้องการของ ชุมชนตั้งพันธกิจชุมชนคือ 1) สร้างจิตสำนึกและ ความสามัคคีของชุมชนในการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ มีคุณภาพ 2)ร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและ ความเป็นย่านการค้าสืบสานเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ของชุมชนและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง 4) พัฒนา ย่านริมน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ จังหวัดจันทบุรี

3. ชุมชนร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีการ ทำแผน ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) กระตุ้นการมีส่วนร่วมชุมชน ด้วยกิจกรรมอย่าง เป็นรูปธรรม 2) ศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำสื่อ

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ประชาสัมพันธ์และจัดเตรียมชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ 3) สร้างกระบวนการวางแผนบริหารจัดการชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 4) การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน 5) สร้างเครือข่ายการทำงานภายในและภายนอกชุมชน 6) สร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพในชุมชน 7) ฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชน และนำเสนอแผนงานชุมชนในระยะที่ 2 ต่อชาวชุมชน หน่วยงานภาครัฐ คณะกรรมการร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมตามแผนการดำเนินการโดยจัดกิจกรรม 7 กิจกรรมดังนี้ 1) กิจกรรมสร้างสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน 2) กิจกรรมสร้างเครือข่ายการทำงานกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ 3) กิจกรรมการฟื้นฟูสภาพเบื้องต้น กิจกรรมหน้าบ้านน่ามอง 4) กิจกรรมเปิดย่านการค้าจังหวัด 5) กิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพ 6) กิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc) 7) กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน “งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน”

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ คณะกรรมการชุมชนได้มีการจัดทำกิจกรรมในช่วงระยะที่ 2 นี้ โดยกิจกรรมที่ 1 เป็นกิจกรรมที่ชาวชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนในลักษณะต่าง ๆ กิจกรรมที่ 2 เป็นกิจกรรมนำร่องทดลองแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 1 และ 2 กิจกรรมที่ 3 และ 4 การฟื้นฟูสภาพเบื้องต้นของชุมชน ธรรมชาติให้คนในชุมชนปรับปรุงสภาพของชุมชนร่วมกับและสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมประสานงานการพัฒนา ร่วมกับเทศบาลเตรียมจัด

งานเปิดย่านการค้าในจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 3 และกิจกรรมที่ 5 และ 6 เป็นกิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและจัดโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc) สถานศึกษาและสื่อต่าง ๆ มาร่วมพัฒนากายภาพและเก็บข้อมูลและร่างแบบอาคารอาคารเก่าให้ชุมชนเพื่อเตรียมการเปิดชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 5 และ 6 กิจกรรมที่ 7 เป็นกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ชุมชน บ้านเลขที่ 69 ที่ได้รับการบริจาคและสนับสนุนงบประมาณบ้านจากเจ้าของบ้านเก่า ได้แก่ คุณปัญญาพร ภูมิบุญบุตร และได้รับทุนจาก Rockefeller foundation นำมาปรับปรุงบ้านเพื่อทำเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์นิตยสารการหมุนเวียน ข้อมูลและกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นำมาจัดแสดงใน และมีการจัดงานเปิดบ้านเรียนรู้ เป็นการจัดงาน Event ที่มีการจัดเวทีการแสดงถึง 3 เวที มีการออกร้านขายของในชุมชนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 4

5. ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการ สามารถสรุปประเมินผลการทำกิจกรรมในระยะที่ 2 ได้ดังนี้ ชาวชุมชนให้ความสนใจกับการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกิจกรรมพัฒนากายภาพ การเปิดย่านการค้าจังหวัดและกิจกรรมเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน แต่พบปัญหาในการร่วมงานกับเทศบาล ชุมชนยังขาดประสบการณ์ในเรื่องของการทำเอกสารราชการ ทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือในการจัดระเบียบการจราจรในวันจัดงานตามที่วางแผนไว้ ชุมชนได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขกระบวนการพัฒนาคือ ควรกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดระบบจราจรใน

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ชุมชน และคัดสรรผู้มีประสบการณ์มาทำระบบเอกสารของชุมชน

6. ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์ การร่วมมือกันจัดกิจกรรมในระยะที่ 2 นี้ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจดังนี้ 1) ชาวชุมชนสามารถเปิดร้านขายสินค้าได้ในวันจัดงาน 2) พาณิชย์จังหวัดบรรลุตฤประสงค์ในการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจกับชุมชน 3) คณะกรรมการ ได้รับงบประมาณจากRockefeller foundation เพื่อนำมาปรับปรุงบ้านแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

ผลกระทบของชุมชน จากกระบวนการพัฒนาชุมชน ในระยะที่ 2 ก่อให้เกิดผลกระทบทางที่ดีต่อความสัมพันธ์ของชุมชนเองและความสัมพันธ์ของชุมชนกับหน่วยงานภายนอกอย่างชัดเจนเนื่องจากมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง หลังจากระยะที่ 2 จากการฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนด้วยความร่วมมือจากชาวชุมชน คณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี สถาบันอาศรมศิลป์ ทำให้ชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จัก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัด แต่พบว่าชุมชนเริ่มพบปัญหาความเดือดร้อนและความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนย่อยเขต 3 กับคณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำทางด้านวิถีคิด วิธีการทำงาน มุมมองในการอนุรักษ์ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของชาวชุมชนและเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องร่วมกันทบทวนและกระบวนการในการหาทางแก้ไขต่อไป

ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554- 2555)

จากผลกระทบดังกล่าวชุมชนร่วมกันทบทวนกระบวนการเพื่อหาทางแก้ไขกระบวนการ

พัฒนาชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจและพัฒนากายภาพ อนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมให้ยั่งยืนโดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีเดินสำรวจรวบรวมข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนพูดคุยกลุ่มย่อยรวมถึงเสนอแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐพบว่า ปัญหาทางกายภาพของชุมชนคือไม่มีศูนย์บริการหรือให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรมีการปรับปรุงทางกายภาพและจัดหาพื้นที่ในชุมชนเพื่อเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ปัญหาความเดือดร้อนจากเสียงเพลงรบกวนจากร้านเหล้าในชุมชนที่ควรมีกติกาของชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ สรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ชาวชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาชุมชนด้านกายภาพ 1) ชุมชนต้องการเจรจาหา ข้อตกลงกับผู้เปิดกิจการเกี่ยวกับการตั้งกติกาสวนชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 2) ชุมชนมีความต้องการที่ จะพัฒนาพื้นที่ที่สามารถรับรองนักท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับชุมชนได้

3. ชุมชนร่วมทบทวนแผนการพัฒนา กำหนดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์,วิธีดำเนินการในระยะที่ 3 นี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การพัฒนาทางกายภาพของชุมชน โดยเน้นการปรับปรุงภูมิทัศน์และการปรับปรุงบ้านเก่าเป็นพิพิธภัณฑ์ มีเป้าหมายจะออกแบบจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและจัดเวทีประชาคมเพื่อทำประชาพิจารณ์และค้นหาแนวทางที่เป็นมติของชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนรวมถึงแนวทางการนำไปปฏิบัติใช้เป็นรูปธรรม

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ ในขั้นนี้ชุมชนร่วมกันดำเนินการ ตามแผนโดยการจัดเวทีประชาคมและดำเนินการตาม วัตถุประสงค์การพัฒนา ด้านกายภาพของชุมชน เพื่อ การปรับปรุงภูมิทัศน์กำหนดแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟู ชุมชน ออกแบบจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว วางแผนปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนโดยพิจารณาตามพื้นที่ใช้สอย ซึ่งชาวชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอาศรมศิลป์ในการช่วยเก็บข้อมูลชุมชน ด้วยการสนทนากลุ่มย่อยเป็นระยะ จำลองแบบตัวอย่างสอบถามความเห็นจากชาวชุมชน จัดทำแบบจำลองศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเพื่อเสนอในเวทีประชาคมต่อไป ซึ่งในการจัดเวทีประชาคมครั้งนี้เพื่อให้ชาวชุมชนลงมติดียอมรับแนวการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนรวมถึงแนวทางการนำไปปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เป็นเวทีสาธารณะที่ระดมความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชน เทศบาลและคนท้องถิ่น จนสามารถเกิดการวางแผนขับเคลื่อนการทำงานโดยชุมชนเอง

5. ชุมชนร่วมประเมินกระบวนการดำเนินงาน ขั้นร่วมทบทวนผลการดำเนินงานใน ระยะที่ 3 กระบวนการประชาพิจารณ์ (เวทีประชาคม) พบว่า คนมาร่วมน้อย สาเหตุเพราะ การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงทุกกลุ่มจากประเด็น ปัญหาที่ ชุมชนควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ ทั่วถึงทุกกลุ่ม โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจใน เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

6.ร่วมแบ่งผลประโยชน์ กระบวนการ ประชาพิจารณ์ (เวทีประชาคม) ระยะที่ 3 นี้ ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทางด้าน กายภาพดังนี้ 1) เทศบาลได้แบบแปลนในการจัด ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความ ต้องการ ของชุมชนเองเพื่อนำไปพัฒนาต่อ 2) ชาวชุมชน

ตกลงร่วมกันกับผู้ประกอบการในการจัดระเบียบ กำหนดการใช้เสียงและการจอดรถในชุมชน

ผลกระทบของชุมชน จากกระบวนการ พัฒนาชุมชน ในระยะที่ 3 เกิดผลกระทบต่อ ชาวชุมชนบางกลุ่มที่ถูกปิดกั้นการเข้าร่วม กิจกรรมของชาวชุมชนอย่างชัดเจนซึ่งเกิดจาก การเข้าใจผิดกันระหว่างคณะกรรมการชมรม พัฒนาชุมชนรึมน้ำกับกลุ่มผู้นำชุมชนย่อยเขต 3 ในเรื่องวิถีคิด วิธีการทำงาน มุมมองในการอนุรักษ์ และการสื่อสารกระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน ส่งผลกระทบทำให้ชาวชุมชนย่อยเขต 3 มาเข้าร่วมเวทีประชามน้อยมาก

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจ ของชุมชนเพื่อชุมชน (2554--2558) เพื่อยกระดับ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนรึมน้ำจันทบูรสู่ความยั่งยืน ชุมชนจึงสร้างทางเลือกใหม่ในการอนุรักษ์อย่างมี ส่วนร่วมด้วยแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

1.ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและ ลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เมื่อชุมชนเริ่มมีชื่อเสียงมากกลายเป็นแหล่ง การท่องเที่ยว เริ่มมีนายทุนภายนอกเข้ามาหาผลประโยชน์ วิถีชีวิตชุมชนเริ่มเปลี่ยนไปชุมชน จึง ต้องหาแนวทางในการอนุรักษ์ อย่างมีส่วนร่วม โดยการปรับปรุงฟื้นฟู ตัวอาคารเรือนไม้เก่าแก่ ให้เป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ทาง ประวัติศาสตร์ โดยชุมชนเป็นเจ้าของ สร้างรายได้ให้กับชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างการอนุรักษ์ “จันทบูรโมเดล” ซึ่งสถาบันอาศรมศิลป์ได้แนะนำแนวคิดธุรกิจเพื่อ สังคม (Social Enterprise)

2.ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ ชุมชน ต้องการกำหนดวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยชุมชนเอง

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

3. ชุมชนร่วมวางแผน ในระยะที่ 4 นี้มีชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันดังนี้ 1) สร้างกิจการโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการ และร่วมรับผลกำไร 2) ยกระดับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืนโดยที่สถาบันอาศรมศิลป์ได้นำเสนอแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ให้กับชุมชนจากกระบวนการอธิบายพูดคุยถึงประโยชน์ที่ได้รับประกอบกับเปิดเวทีทัศน์ให้ชุมชนได้เห็นภาพเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน จึงมีการประชุมร่วมกันเพื่อยอมรับแนวคิดดังกล่าวแล้วจึงเริ่มการออกแบบแผนธุรกิจการอนุรักษ์

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ กิจกรรมในระยะที่ 4 นี้เกิดขึ้นหลังจากมีการประชุมมีการก่อตั้งบริษัทชุมชนขึ้นมาในชื่อ “บริษัท จันทบุรีรักษ์ดี” จำกัด จัดในรูปแบบธุรกิจเชิงอนุรักษ์ คือ การปรับปรุงบ้านหรืออาคารเก่าในชุมชนให้เป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และเลือกบ้านหลวงราชไมตรี ที่เป็นบ้านเก่า อายุ 150 ปีที่มีความเหมาะสม จึงติดต่อเจ้าของบ้าน ได้แก่ นพ.ปสารพงษ์ ปุณศรี ซึ่งยินดีสนับสนุนจึงทำสัญญาเช่า 30 ปีค่าเช่าเดือนละ 1 บาท จึงเกิดการระดมทุน โดยการขายหุ้นราคาหุ้นละ 1,000 บาท ให้กับคนในชุมชนและเครือข่ายโดยตั้งงบประมาณการปรับปรุงไว้ 8.8 ล้านบาทและเริ่มดำเนินการปรับปรุงและประชาสัมพันธ์และเปิดอย่างเป็นทางการ

5.ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการ การทบทวนผลการดำเนินงาน ระยะที่ 4 นี้พบว่า คนในชุมชนเข้าใจและสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมากแต่ไม่ได้ตั้งงบประมาณสำหรับการประชาสัมพันธ์ทำให้ช่วงแรกมีผู้เข้ามา

ใช้บริการน้อย จึงควรจัดทำงบประมาณทางด้านการประชาสัมพันธ์หลายช่องทางมากขึ้น เพื่อกระตุ้นยอดผู้ใช้บริการธุรกิจของชุมชน

6. ร่วมแบ่งผลประโยชน์ โครงการนี้สามารถคืนทุนได้ในระยะเวลา 10 ปี หากมีผู้เข้าพักเฉลี่ย 60 % ต่อปีมีการปันผลกำไรทุกปี โดย 10% จากผลกำไรจะมอบให้กับชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี ทั้งนี้ผู้ถือหุ้นสามารถเข้าพักบ้านหลวงราชไมตรี ได้ในอัตราพิเศษตามที่ได้ตกลงกัน

ผลกระทบของชุมชน จากกระบวนการพัฒนาชุมชน ในระยะที่ 4 ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านการดำรงชีวิตของชาวชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิมวิถีชีวิตชาวชุมชนเรียบง่าย แต่เนื่องจากชุมชนได้พัฒนาตัวเองเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และพัฒนาทางกายภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดทั้งยังเป็นต้นแบบแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่ได้รับความสนใจอย่างมากจากภายนอก ทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงมาเป็นเจ้าของกิจการของชุมชนร่วมกันในปัจจุบัน บ้านเรียนรู้เกิดเพิ่มขึ้นหลายหลัง ชาวชุมชนเริ่มอยากเปิดบ้านของตนเป็นแหล่งเรียนรู้มากขึ้น หลายคนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ชาวชุมชนมีความภาคภูมิใจในความรู้อยู่ของตัวเอง ซึ่งยังมาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ดีแก่ชุมชนด้วยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปได้ ดังนี้

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรณีศึกษา : ชุมชนริมน้ำจันทบุรี ด้วยวิธีการวิจัย

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพการบริการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า การที่ชุมชนสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จได้นั้นเพราะชุมชน เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผน กิจกรรมเริ่มด้วยการร่วมกันค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิดวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชนเองและวางแผนการจัดกิจกรรม โดยนำปัญหาและความต้องการ ทนท้องถิ่นกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน มาเป็นปัจจัยในการพิจารณา จึงทำให้เกิดการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมเสียสละ ร่วมทุน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (เสรี พงศ์พิศ, 2550) ที่กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมต้องให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้งเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน” การจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเน้นให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย ทำให้เกิดการเห็นคุณค่าของกันและกัน รวมถึงการประสานความร่วมมือเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา องค์กรเอกชนและ สื่อเน้นความสำคัญกับการสื่อสารชุมชนและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน โดยชุมชนใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการร่วมรับผลกำไรนำส่วนหนึ่งของผลกำไรกลับมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งทุนจากหน่วยงานภายนอก กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ (ธิป ศรีสกุลไชยรัก, 2559) ที่กล่าวว่า “การที่จะอนุรักษ์ให้ได้ผลจริงนั้น

นอกจากจะต้องทำให้คนในชุมชนเข้าใจ ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ รากเหง้า วิถีชีวิตของตัวชุมชน ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจ ที่มีผลอย่างยิ่งต่อระดับการมีส่วนร่วม ด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อเป็นการขับเคลื่อนของชุมชนในการมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นหุ้นส่วนเพื่อเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน”

2 .ผลกระทบของชุมชนจากการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า การแบ่งชุมชนตามเขตของเทศบาลทำให้เกิดผลกระทบทางด้านความสัมพันธ์และความคิดเห็นของชุมชนบ้างแต่สามารถร่วมกิจกรรมกันได้ เนื่องจากในชุมชนทุกคน วัตถุประสงค์ร่วมกันคือการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตที่ไม่เรียบง่ายเหมือนก่อน แต่ชุมชนก็สามารถปรับตัวและร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและโดยเปลี่ยนบทบาทเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการร่วมประสานงานร่วมมือกับภาครัฐและหน่วยงานภายนอกได้ ทั้งยังสามารถแบ่งผลประโยชน์จากผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาธุรกิจของชุมชนเอง การร่วมดูแลรักษาสภาพในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับบุษบา สิทธิกาญจน์ และคณะ Lewis A. Coser (2549 : 13) ที่กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในด้านบวกและลบ เกิดการแบ่งกลุ่มวรรณะ ความเป็นปรปักษ์ด้วยการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์เอื้อกันระหว่างกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนริมน้ำจันทบูร สามารถสรุปข้อค้นพบได้ ดังนี้

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

- กระบวนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม
ในชุมชนควรเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง
กับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนเพราะเมื่อ
เศรษฐกิจของชุมชนดีก็จะส่งผลมาสู่กระบวนการ
เรียนรู้ของชุมชนเพื่อชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ
และตระหนักถึงปัญหาของชุมชน

- ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาต่อ
ยอดผลการดำเนินงานของแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม
(Social Enterprise) ทั้งในชุมชนเองและใน
บริบทอื่นๆต่อไป

ภาพที่ 1 บ้านเรียนรู้ชุมชน 69 (ขุนอนุสรสมบัติ)

ภาพที่ 2 การประชุมสรุปผลประกอบการธุรกิจ
ชุมชน

References

- Butsaba Sittikan and team. (2549). **Socio – Cultural Impacts of Tourism Development in Chiangrai Province, Thailand** .Bangkok : The development and Tourism in a sustainbla Fashion Fund Support Reseact office.
- Seri Phongphit. (2007). **Life Plan and Community Economy**. (5th edition). Bangkok: Wisdom Power.
- Thip Sisakulchairak. (2016). **Muang Chanthaburi : Original Model of Community Economy by SocialActivities** PathumThani: Metropolitan and City Study Center Rangsit University in cooperation with Public Wisdom Institute (CPWI).

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

Community Participation in Arts and Culture Learning Resource Development: Case Study of Communities along Chanthabun Riverside

Korakot Phaetlakfah¹, Pharit Suphasetthasiri¹, Sathit Thimwattanabuntherng¹

¹Arts and Culture Program Faculty of Fine Arts Srinakharinwirot University

ABSTRACT

This study aims to investigate community participation in arts and culture learning resources development and to analyze the impacts of such development on the community. The research was conducted by qualitative study methodology. Data collecting tools included interview form, observation form and group discussion. Through purposive sampling, the sample group consisted of community committee, interested persons having direct experiences with community development for more than 5 years while by applying accidental sampling, another sample group included community members and visitors using learning resources for totaling 100 subjects. Triangulation technique was applied to evaluate data credibility. The study results were presented in descriptive analysis. Findings from the research suggest that the community members provided cooperation in carrying out activities for arts and culture learning resources development. The operation could be divided into 4 phases as follows: 1) take part in self-identification and the approaches for community development in order to find out strong point and best model for development that could bring about positive attitude among community members and interested person. 2) determine development plan and communicate it to the community in order to jointly develop community vision and missions, organize activities encouraging participation, gather community data, coordinate with cooperation network and public relations aimed to set up community museum that can result in positive impact on community interpersonal relationship 3) communicate to establish understanding and participation in physical development in order to allow the community to seek for the approaches for building conservation and physical development. The possible impact at this stage included preventing certain groups of community member due to inefficient communication in some communities 4) support participation in community commercial activities of the community and by the community resulting in better economic situation in that given community and community business jointly owned by community members. Through the above community participation, it could achieve its targets.

Keywords: participation, arts and culture learning resources, communities along Chanthabun Riverside

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

บทนำ

การพัฒนาประเทศที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและสังคมในอดีตถูกละเลยความสำคัญ เพราะผู้คนในสังคมต้องดิ้นรนหาเลี้ยงครอบครัวเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง ความภูมิใจในรากเหง้าของตนเองเจือจางลง สถานการณ์ดังกล่าวก่อให้เกิดปัญหาชุมชนไม่เข้มแข็ง ซึ่งต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ด้วยการส่งเสริมให้คนในประเทศตระหนักถึงคุณค่าของชุมชน การอนุรักษ์และฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น สนับสนุนชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ร่วมสืบสานองค์ความรู้ของชุมชน กระบวนการถ่ายทอดความรู้ ในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ให้ได้เห็นคุณค่าและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนที่สัมพันธ์กับวิถีการดำรงชีวิตของชุมชน สร้างให้เกิดความเข้มแข็งให้กับชุมชน

ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นชุมชนเข้มแข็ง ในการทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดความรู้ชุมชน มีการพัฒนา อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ชุมชนริมน้ำจันทบูรเป็นชุมชนเก่าแก่กว่า 300 ปี ที่มีความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและขนส่งสินค้าโดยใช้แม่น้ำจันทบูรเป็นเส้นทางสายหลัก (ริบ ศรีสกุลไชยรัก, 2559) เป็นชุมชนพหุวัฒนธรรมที่มีหลายเชื้อชาติ ทั้ง ไทย จีน มอญ ฝรั่ง เข้ามาค้าขายและมาตั้งถิ่นฐานอยู่ร่วมกัน ได้อย่างกลมกลืนมีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งและหลากหลายต่อมาชุมชนก็ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม แต่ชุมชนยังคงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์และพัฒนา

ศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และฟื้นฟูความเป็นย่านการค้าเก่า ภายใต้แนวความคิด "วัฒนธรรมนำการค้า" ชาวชุมชนริมน้ำจันทบูรได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัดจันทบุรี ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและกระบวนการเหล่านี้ส่งผลกระทบกับชุมชนอย่างไร เพื่อสกัดให้ได้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนที่มีแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน
2. เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย การศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยกำหนดประเด็นที่ศึกษา คือ

- ขั้นตอนการมีส่วนร่วม 1) ร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา 2) ร่วมกำหนดความต้องการ 3) ร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีการ ทำแผน 4) ร่วมปฏิบัติ 5) ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการ 6) ร่วมแบ่งผลประโยชน์

- ศึกษาผลกระทบ 1) ทศนคติของชุมชน ต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม 2) การดำรงชีวิต 3) การปิดกั้นการเข้าร่วม 4) ปฏิสัมพันธ์ของชุมชน 5) ผลประโยชน์ (เศรษฐกิจ/สภาพแวดล้อม อำนาจแทรก)

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

การศึกษาข้อมูล มีการศึกษาข้อมูลชุมชนจากเอกสารเกี่ยวกับประวัติพื้นที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม รวมถึงการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเองโดยใช้การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Interview Method) และการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มผู้นำชมรมพัฒนาชุมชน ประธานคณะกรรมการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ และหน่วยงานภายนอก

การกำหนดพื้นที่ผู้ให้ข้อมูล การเลือกพื้นที่การวิจัยภาคสนาม คือ ชุมชนริมน้ำจันทบูร ตำบลท่าหลวง อำเภอเมือง จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนเข้มแข็งทางด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการโดยใช้กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม และ สถาปัตยกรรมเป็นตัวตั้ง และมีการดำเนินการโครงการมาเป็นเวลานานไม่น้อยกว่า 7 ปี

การคัดเลือกกลุ่มอย่าง ผู้วิจัยวิจัยเลือกกลุ่มอย่าง 2กลุ่ม คือ 1) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ เป็นบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกับการทำโครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน ไม่น้อยกว่า 5 ปี ได้แก่ ชาวชุมชน คณะผู้ทำงานชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 2) กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้บริการแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน ผู้วิจัยเลือกแบบบังเอิญจากกลุ่มชาวชุมชนและบุคคลภายนอกที่เข้ามาใช้บริการแหล่งเรียนรู้ 100 คน

เครื่องมือและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยเลือกเครื่องมือในการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างการสัมภาษณ์แบบ

เจาะจงกับกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งเป็นคณะผู้ทำงานหรือผู้เข้าร่วมโครงการเกี่ยวกับกระบวนการมีส่วนร่วมและผลกระทบในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

วิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ อ้างอิงจากทฤษฎีหลักการที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อค้นหา กระบวนการมีส่วนร่วมผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม

การเก็บข้อมูลเบื้องต้น 1) ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับประวัติชุมชน ศิลปวัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมในชุมชน ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนริมน้ำจันทบูร 2) ข้อมูลจากการสืบค้นในแหล่งอื่นๆ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์

การเก็บข้อมูลภาคสนาม เก็บข้อมูลโดยการลงพื้นที่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม การบันทึกภาพและเสียงกับกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล 1) ตรวจสอบข้อมูลจากแหล่งข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลัก ด้าน บุคคล เวลา สถานที่ 2) ตรวจสอบด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งใช้มากกว่า 1 วิธี คือการสนทนากลุ่มย่อยรายบุคคล การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้และผลกระทบต่อชุมชนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและถามซ้ำข้อมูลเพื่อยืนยันความเข้าใจเป็นต้น 3) ตรวจสอบข้อมูลกับเจ้าของข้อมูลโดยสำรวจการตีความผลสรุปต่าง ๆ ว่าตรงกันและสะท้อนความมุ่งหมายของงานวิจัยหรือไม่ นำข้อมูลมาวิเคราะห์จัดจำแนกเป็นรายประเด็นที่กำหนดไว้ในกรอบแนวคิดของ

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

งานวิจัยและวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เชื่อมโยงข้อมูลตามข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้อง กระบวนการมีส่วนร่วมของการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนและผลกระทบของชุมชนต่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

ผลการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ พบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 กระบวนการร่วมค้นหาตัวตน และแนวทางในการพัฒนา ในช่วง ก.พ.-พ.ค. 2552 เป็นช่วงการสำรวจการเตรียมความพร้อมของชุมชน โดยในระยะแรก มีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัย ลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาชุมชนร่วมกับ สำนักงานพาณิชย์ จังหวัด โดยการประชุมครั้งนี้ มีการกำหนด กิจกรรมศึกษาดูงานที่ตลาดร้อยปี สามชุก เพื่อนำข้อมูลการศึกษาชุมชนมาเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนริมน้ำ เป็นการสร้างแรงบันดาลใจจากการศึกษาชุมชนที่เป็นเลิศในการบริหารจัดการ ซึ่งหลังจากการศึกษาดูงานนั้นชาวชุมชนและสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้จัดกิจกรรมการประชุมประชาพิจารณ์ทบทวน ผลการดำเนินงาน พบว่า กระบวนการพัฒนาตามรูปแบบการพัฒนาของชุมชน สามชุก ยังไม่สอดคล้องต่อความต้องการ และบริบทของชุมชนริมน้ำจันทบูร เพราะการพัฒนาของชุมชนสามชุก มุ่งเน้นการพัฒนาความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วแต่ชุมชนริมน้ำ ต้องการการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป

2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ โดยสามารถสรุปความต้องการของชาวชุมชนได้ ดังนี้ ต้องการฟื้นฟูทางกายภาพชุมชน พื้นที่ด้านประวัติศาสตร์ต้องการสร้างฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมชุมชนและต้องการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน

3. ชุมชนร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีการทำแผน คณะทำงานชุมชนในนาม “ชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำ” และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้ประมวลข้อมูลจากการจัดกิจกรรมเวทีประชาพิจารณ์ และได้ข้อสรุปเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชน โดยได้ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อจะกระตุ้นให้คนในชุมชนเห็นคุณค่าในการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ร่วมกันคิดแผนแม่บท โดยยึดเป้าหมายและความต้องการหลัก คือ การฟื้นฟูให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีชีวิตรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนและวางแผนการจัดกิจกรรมแนวทางในการทำงาน รวมถึงการแบ่งหน้าที่ของคณะกรรมการร่วมกันกำหนดเป็นกิจกรรมในระยะแรกได้ 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมการประกวดชื่อและสโลแกนของชุมชนและจัดนิทรรศการของดีในชุมชน 2) กิจกรรมนักสืบตัวน้อยและการเก็บข้อมูล ประวัติบ้าน ตีความหมายด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก และบันทึกโดยละเอียดทำชุดข้อมูลชุมชน 3) กิจกรรมภาพเก่าเล่าเรื่อง

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ โดยกิจกรรมที่ 1 กิจกรรมประกวดชื่อและสโลแกนของชุมชนและจัดนิทรรศการของดีในชุมชนทำให้ได้ชื่อชุมชนใหม่ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร” และมีสโลแกนคือ “ย้อนวิถีจันทบูรสร้างสรรค์วิถีไทย” กิจกรรมที่ 2 ชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานราชการ สถานศึกษา หน่วยงานเอกชนและเชื่อมโยงเครือข่ายเยาวชน

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ทำ WORKSHOP โดยให้เยาวชนสัมภาษณ์ ประวัติศาสตร์บ้านเก่า 3) ชาวชุมชน คณะกรรมการ ชุมชนพัฒนาชุมชนริมน้ำและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เก็บรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชนจาก ข้อมูลที่ได้จากเอกสาร ภาพถ่าย และการพูดคุย จากผู้เฒ่าผู้แก่ นำมาเรียบเรียงเขียนเป็น ชุดความรู้ ชุมชน โดยทั้งสามกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมาย วัตถุประสงค์ที่ชุมชนได้ร่วมกันวางแผนเอาไว้

5.ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการ จากการร่วมกันประเมินผลจัดกิจกรรม ในระยะที่ 1 นี้ พบว่าชาวชุมชนให้ความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมเป็นจำนวนมากแต่ก็พบปัญหาในเรื่องการประชาสัมพันธ์ข้อมูลในชุมชนทำให้ ชาวชุมชนบางกลุ่มไม่ได้ร่วมกิจกรรม จึงเสนอให้มีการทำบอร์ดประชาสัมพันธ์กิจกรรมชุมชน

6.ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์ จาก กระบวนในระยะที่ 1 พบว่า 1) ชุมชนและผู้มีส่วน ได้ส่วนเสียซึ่งได้แก่ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดรู้ แนวทางในการพัฒนาชุมชนจากการร่วมเสนอ ความต้องการ 2)เกิดกลุ่มอาสาสมัครในการร่วม ทำงานพัฒนาชุมชน 3)เศรษฐกิจในชุมชนดีขึ้น เนื่องการจัดกิจกรรมในชุมชนทำให้ร้านค้าต่างใน ชุมชนขายของได้มากขึ้น

ผลกระทบจากกระบวนการพัฒนาชุมชน ในระยะที่ 1 ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านทัศนคติ ทางบวกต่อชุมชนอย่างชัดเจนเนื่องจากชาวชุมชน ร่วมกันเสนอความต้องการได้ช่วยเหลือทำ กิจกรรมร่วมกันต่อเนื่องเห็นคุณค่าและศักยภาพ ของคน ร่วมกันค้นหาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ของชุมชน

ระยะที่ 2 กำหนดแผนพัฒนาและสื่อสาร แผนต่อชุมชน (2552-2553) จากจุดที่เริ่มต้น ของชุมชนที่มีการฟื้นฟู ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ในระยะแรก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน

ประเมินและทบทวนกิจกรรมในช่วงที่เริ่มต้นทำให้ ชุมชนตื่นตัวต่อการทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟู ประวัติศาสตร์ชุมชน แต่ยังไม่มีความชัดเจน จึงมีการจัดทำวิสัยทัศน์และร่วมกันทำทิศทางใน การทำงาน ที่ชัดเจนขึ้นในระยะ 2 มีขั้นตอน การดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและ ลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เกิดการประชุมทบทวนผลการดำเนินงานในระยะแรก เพื่อหาทิศทางการพัฒนาที่แน่นอนและชุมชนยัง ต้องการปัจจัยหลายด้านที่จะวางแผนพัฒนา ชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ มีการจัดลำดับ ความสำคัญของปัญหาและหาแนวทางในการ แก้ปัญหามีการกำหนดวิสัยทัศน์และสรุปความ ต้องการร่วมกันของชุมชนตั้งเป็นพันธกิจหลักของ ชุมชน

2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ โดย ร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ที่ว่า “ชุมชนริมน้ำจันทบูร จะเป็นชุมชนที่ดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่มีคุณภาพ อนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นย่านการค้าเดิม เผยแพร่ความรู้เชิงศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ที่มีคุณค่าต่ออนุชนรุ่นหลังในลักษณะของ พิพิธภัณฑ์มีชีวิต” และสรุปความต้องการของ ชุมชนตั้งพันธกิจชุมชนคือ 1) สร้างจิตสำนึกและ ความสามัคคีของชุมชนในการดำรงไว้ซึ่งวิถีชีวิตที่ มีคุณภาพ 2)ร่วมฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและ ความเป็นย่านการค้าสืบสานเรื่องราว ประวัติศาสตร์ ของชุมชนและถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลัง 4) พัฒนา ย่านริมน้ำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของ จังหวัดจันทบุรี

3. ชุมชนร่วมวางแผน วัตถุประสงค์ วิธีการ ทำแผน ร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ ได้แก่ 1) กระตุ้นการมีส่วนร่วมชุมชน ด้วยกิจกรรมอย่าง เป็นรูปธรรม 2) ศึกษารวบรวมข้อมูลเพื่อจัดทำสื่อ

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ประชาสัมพันธ์และจัดเตรียมชุมชนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ 3) สร้างกระบวนการวางแผนบริหารจัดการชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม 4) การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชน 5) สร้างเครือข่ายการทำงานภายในและภายนอกชุมชน 6) สร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพในชุมชน 7)ฟื้นฟูเศรษฐกิจในชุมชน และนำเสนอแผนงานชุมชนในระยะที่ 2 ต่อชาวชุมชน หน่วยงานภาครัฐ คณะกรรมการร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมตามแผนการดำเนินการโดยจัดกิจกรรม 7 กิจกรรมดังนี้ 1) กิจกรรมสร้างสื่อนำเสนอเพื่อการเรียนรู้และสร้างการสื่อสารในชุมชน 2) กิจกรรมสร้างเครือข่ายการทำงานกับเจ้าของบ้านและหน่วยงานต่าง ๆ 3) กิจกรรมการฟื้นฟูสภาพเบื้องต้น กิจกรรมหน้าบ้านนำมอง 4) กิจกรรมเปิดย่านการค้าจังหวัด 5) กิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและพัฒนาสภาพ 6) กิจกรรมโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc) 7) กิจกรรมกระบวนการถ่ายทอดความรู้ชุมชน “งานเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน”

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ คณะกรรมการชุมชนได้มีการจัดทำกิจกรรมในช่วงระยะที่ 2 นี้ โดยกิจกรรมที่ 1 เป็นกิจกรรมที่ชาวชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้ร่วมกันจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ชุมชนในลักษณะต่าง ๆ กิจกรรมที่ 2 เป็นกิจกรรมนำร่องทดลองแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งในแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 1 และ 2 กิจกรรมที่ 3 และ 4 การฟื้นฟูสภาพเบื้องต้นของชุมชน ธรรมชาติให้คนในชุมชนปรับปรุงสภาพของชุมชนร่วมกับและสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมประสานงานการพัฒนา ร่วมกับเทศบาลเตรียมจัด

งานเปิดย่านการค้าในจังหวัด ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 3 และกิจกรรมที่ 5 และ 6 เป็นกิจกรรมกระตุ้นการปรับปรุงเพื่อสร้างแนวทางการอนุรักษ์อาคารและจัดโครงการเก็บรวบรวมข้อมูลทางสถาปัตยกรรม (Vernadoc) สถานศึกษาและสื่อต่าง ๆ มาร่วมพัฒนากายภาพและเก็บข้อมูลและร่างแบบอาคารอาคารเก่าให้ชุมชนเพื่อเตรียมการเปิดชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 5 และ 6 กิจกรรมที่ 7 เป็นกิจกรรมพิพิธภัณฑ์ชุมชน บ้านเลขที่ 69 ที่ได้รับการบริจาคและสนับสนุนงบประมาณบ้านจากเจ้าของบ้านเก่า ได้แก่ คุณปัญญาพร ภูมิบุญบุตร และได้รับทุนจาก Rockefeller foundation นำมาปรับปรุงบ้านเพื่อทำเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์นิตยสารการหมุนเวียน ข้อมูลและกระบวนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน นำมาจัดแสดงใน และมีการจัดงานเปิดบ้านเรียนรู้ เป็นการจัดงาน Event ที่มีการจัดเวทีการแสดงถึง 3 เวที มีการออกร้านขายของในชุมชนสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของชุมชนข้อที่ 4

5. ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานโครงการ สามารถสรุปประเมินผลการทำกิจกรรมในระยะที่ 2 ได้ดังนี้ ชาวชุมชนให้ความสนใจกับการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะกิจกรรมพัฒนากายภาพ การเปิดย่านการค้าจังหวัดและกิจกรรมเปิดบ้านเรียนรู้ชุมชน แต่พบปัญหาในการร่วมงานกับเทศบาล ชุมชนยังขาดประสบการณ์ในเรื่องของการทำเอกสารราชการ ทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือในการจัดระเบียบการจราจรในวันจัดงานตามที่วางแผนไว้ ชุมชนได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขกระบวนการพัฒนาคือ ควรกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดระบบจราจรใน

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

ชุมชน และคัดสรรผู้มีประสบการณ์มาทำระบบเอกสารของชุมชน

6. ชุมชนร่วมแบ่งผลประโยชน์ การร่วมมือกันจัดกิจกรรมในระยะที่ 2 นี้ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจดังนี้ 1) ชาวชุมชนสามารถเปิดร้านขายสินค้าได้ในวันจัดงาน 2) พาณิชย์จังหวัดบรรลุตฤประสงค์ในการร่วมพัฒนาเศรษฐกิจกับชุมชน 3) คณะกรรมการ ได้รับงบประมาณจากRockefeller foundation เพื่อนำมาปรับปรุงบ้านแหล่งเรียนรู้ของชุมชน

ผลกระทบของชุมชน จากกระบวนการพัฒนาชุมชน ในระยะที่ 2 ก่อให้เกิดผลกระทบทางที่ดีต่อความสัมพันธ์ของชุมชนเองและความสัมพันธ์ของชุมชนกับหน่วยงานภายนอกอย่างชัดเจนเนื่องจากมีการจัดกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง หลังจากระยะที่ 2 จากการฟื้นฟูแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนด้วยความร่วมมือจากชาวชุมชน คณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำจันทบุรี สำนักงานพาณิชย์จังหวัดจันทบุรี สถาบันอาศรมศิลป์ ทำให้ชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จัก และเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของจังหวัด แต่พบว่าชุมชนเริ่มพบปัญหาความเดือดร้อนและความขัดแย้งระหว่างผู้นำชุมชนย่อยเขต 3 กับคณะกรรมการชมรมพัฒนาชุมชนริมน้ำทางด้านวิถีคิด วิธีการทำงาน มุมมองในการอนุรักษ์ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมของชาวชุมชนและเป็นปัญหาที่ชุมชนต้องร่วมกันทบทวนและกระบวนการในการหาทางแก้ไขต่อไป

ระยะที่ 3 การสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาทางกายภาพ (2554- 2555)

จากผลกระทบดังกล่าวชุมชนร่วมกันทบทวนกระบวนการเพื่อหาทางแก้ไขกระบวนการ

พัฒนาชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมในการสื่อสารเพื่อทำความเข้าใจและพัฒนากายภาพ อนุรักษ์แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมให้ยั่งยืนโดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหาโดยใช้วิธีเดินสำรวจรวบรวมข้อมูลการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของชุมชนพูดคุยกลุ่มย่อยรวมถึงเสนอแลกเปลี่ยนข้อมูลกับหน่วยงานภาครัฐพบว่า ปัญหาทางกายภาพของชุมชนคือไม่มีศูนย์บริการหรือให้ข้อมูลกับนักท่องเที่ยว ชุมชนควรมีการปรับปรุงทางกายภาพและจัดหาพื้นที่ในชุมชนเพื่อเป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ปัญหาความเดือดร้อนจากเสียงเพลงรบกวนจากร้านเหล้าในชุมชนที่ควรมีกติกาของชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2. ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ สรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ดังนี้ ชาวชุมชนมีความต้องการในการพัฒนาชุมชนด้านกายภาพ 1) ชุมชนต้องการเจรจาหา ข้อตกลงกับผู้เปิดกิจการเกี่ยวกับการตั้งกติกาสวนชุมชนเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ 2) ชุมชนมีความต้องการที่ จะพัฒนาพื้นที่ที่สามารถรับรองนักท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับชุมชนได้

3. ชุมชนร่วมทบทวนแผนการพัฒนา กำหนดกิจกรรมตามวัตถุประสงค์,วิธีดำเนินการในระยะที่ 3 นี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การพัฒนาทางกายภาพของชุมชน โดยเน้นการปรับปรุงภูมิทัศน์และการปรับปรุงบ้านเก่าเป็นพิพิธภัณฑ์ มีเป้าหมายจะออกแบบจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยวและจัดเวทีประชาคมเพื่อทำประชาพิจารณ์และค้นหาแนวทางที่เป็นมติของชุมชนเกี่ยวกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนรวมถึงแนวทางการนำไปปฏิบัติใช้เป็นรูปธรรม

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ ในขั้นนี้ชุมชนร่วมกันดำเนินการ ตามแผนโดยการจัดเวทีประชาคมและดำเนินการตาม วัตถุประสงค์การพัฒนา ด้านกายภาพของชุมชน เพื่อ การปรับปรุงภูมิทัศน์กำหนดแนวทางอนุรักษ์ฟื้นฟู ชุมชน ออกแบบจัดทำศูนย์บริการนักท่องเที่ยว วางแผนปรับปรุงพื้นที่ในชุมชนโดยพิจารณาตามพื้นที่ใช้สอย ซึ่งชาวชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากสถาบันอาศรมศิลป์ในการช่วยเก็บข้อมูลชุมชน ด้วยการสนทนากลุ่มย่อยเป็นระยะ จำลองแบบตัวอย่างสอบถามความเห็นจากชาวชุมชน จัดทำแบบจำลองศูนย์บริการนักท่องเที่ยวเพื่อเสนอในเวทีประชาคมต่อไป ซึ่งในการจัดเวทีประชาคมครั้งนี้เพื่อให้ชาวชุมชนลงมติดียอมรับแนวการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชนรวมถึงแนวทางการนำไปปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม เป็นเวทีสาธารณะที่ระดมความคิดเห็นระหว่างคนในชุมชน เทศบาลและคนท้องถิ่น จนสามารถเกิดการวางแผนขับเคลื่อนการทำงานโดยชุมชนเอง

5. ชุมชนร่วมประเมินกระบวนการดำเนินงาน ขั้นร่วมทบทวนผลการดำเนินงานใน ระยะที่ 3 กระบวนการประชาพิจารณ์ (เวทีประชาคม) พบว่า คนมาร่วมน้อย สาเหตุเพราะ การประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึงทุกกลุ่มจากประเด็น ปัญหาที่ ชุมชนควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ให้ ทั่วถึงทุกกลุ่ม โดยเน้นการสร้าง ความเข้าใจใน เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน

6.ร่วมแบ่งผลประโยชน์ กระบวนการ ประชาพิจารณ์ (เวทีประชาคม) ระยะที่ 3 นี้ ก่อให้เกิดการแบ่งปันผลประโยชน์ทางด้าน กายภาพดังนี้ 1) เทศบาลได้แบบแปลนในการจัด ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความ ต้องการ ของชุมชนเองเพื่อนำไปพัฒนาต่อ 2) ชาวชุมชน

ตกลงร่วมกันกับผู้ประกอบการในการจัดระเบียบ กำหนดการใช้เสียงและการจอดรถในชุมชน

ผลกระทบของชุมชน จากกระบวนการ พัฒนาชุมชน ในระยะที่ 3 เกิดผลกระทบต่อ ชาวชุมชนบางกลุ่มที่ถูกปิดกั้นการเข้าร่วม กิจกรรมของชาวชุมชนอย่างชัดเจนซึ่งเกิดจาก การเข้าใจผิดกันระหว่างคณะกรรมการชมรม พัฒนาชุมชนรึมน้ำกับกลุ่มผู้นำชุมชนย่อยเขต 3 ในเรื่องวิถีดิจิทัล วิธีการทำงาน มุมมองในการอนุรักษ์ และการสื่อสารกระบวนการทำงานพัฒนาชุมชน ส่งผลกระทบทำให้ชาวชุมชนย่อยเขต 3 มาเข้าร่วมเวทีประชามน้อยมาก

ระยะที่ 4 กระบวนการมีส่วนร่วมธุรกิจ ของชุมชนเพื่อชุมชน (2554--2558) เพื่อยกระดับ กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ ศิลปวัฒนธรรมชุมชนรึมน้ำจันทบูรสู่ความยั่งยืน ชุมชนจึงสร้างทางเลือกใหม่ในการอนุรักษ์อย่างมี ส่วนร่วมด้วยแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise)

1.ชุมชนร่วมกันค้นหาสาเหตุ ปัจจัยและ ลำดับความสำคัญของปัญหา วิธีการแก้ปัญหา เมื่อชุมชนเริ่มมีชื่อเสียงมากกลายเป็นแหล่ง การท่องเที่ยว เริ่มมีนายทุนภายนอกเข้ามาหาผลประโยชน์ วิถีชีวิตชุมชนเริ่มเปลี่ยนไปชุมชน จึง ต้องหาแนวทางในการอนุรักษ์ อย่างมีส่วนร่วม โดยการปรับปรุงฟื้นฟู ตัวอาคารเรือนไม้เก่าแก่ ให้เป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ทาง ประวัติศาสตร์ โดยชุมชนเป็นเจ้าของ สร้างรายได้ให้กับชุมชน เพื่อเป็นแบบอย่างการอนุรักษ์ “จันทบูรโมเดล” ซึ่งสถาบันอาศรมศิลป์ได้แนะนำแนวคิดธุรกิจเพื่อ สังคม (Social Enterprise)

2.ชุมชนร่วมกำหนดความต้องการ ชุมชน ต้องการกำหนดวิธีการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยชุมชนเอง

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพการบริการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

3. ชุมชนร่วมวางแผน ในระยะที่ 4 นี้มีชุมชนได้กำหนดวัตถุประสงค์ร่วมกันดังนี้ 1) สร้างกิจการโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการ และร่วมรับผลกำไร 2) ยกระดับการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 3) เพื่อชุมชนจะได้มีทุนของตนเองในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอย่างยั่งยืนโดยที่สถาบันอาศรมศิลป์ได้นำเสนอแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ให้กับชุมชนจากกระบวนการอธิบายพูดคุยถึงประโยชน์ที่ได้รับประกอบกับเปิดเวทีทัศน์ให้ชุมชนได้เห็นภาพเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน จึงมีการประชุมร่วมกันเพื่อยอมรับแนวคิดดังกล่าวแล้วจึงเริ่มการออกแบบแผนธุรกิจการอนุรักษ์

4. ชุมชนร่วมปฏิบัติ กิจกรรมในระยะที่ 4 นี้เกิดขึ้นหลังจากมีการประชุมมีการก่อตั้งบริษัทชุมชนขึ้นมาในชื่อ “บริษัท จันทบุรีรักษ์ดี” จำกัด จัดในรูปแบบธุรกิจเชิงอนุรักษ์ คือ การปรับปรุงบ้านหรืออาคารเก่าในชุมชนให้เป็นโรงแรมและแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และเลือกบ้านหลวงราชไมตรี ที่เป็นบ้านเก่า อายุ 150 ปีที่มีความเหมาะสม จึงติดต่อเจ้าของบ้าน ได้แก่ นพ.ปสารพงษ์ ปุณศรี ซึ่งยินดีสนับสนุนจึงทำสัญญาเช่า 30 ปีค่าเช่าเดือนละ 1 บาท จึงเกิดการระดมทุน โดยการขายหุ้นราคาหุ้นละ 1,000 บาท ให้กับคนในชุมชนและเครือข่ายโดยตั้งงบประมาณการปรับปรุงไว้ 8.8 ล้านบาทและเริ่มดำเนินการปรับปรุงและประชาสัมพันธ์และเปิดอย่างเป็นทางการ

5.ชุมชนร่วมประเมินผลการปฏิบัติงาน โครงการ การทบทวนผลการดำเนินงาน ระยะที่ 4 นี้พบว่า คนในชุมชนเข้าใจและสนใจเข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนมากแต่ไม่ได้ตั้งงบประมาณสำหรับการประชาสัมพันธ์ทำให้ช่วงแรกมีผู้เข้ามา

ใช้บริการน้อย จึงควรจัดทำงบประมาณทางด้านการประชาสัมพันธ์หลายช่องทางมากขึ้น เพื่อกระตุ้นยอดผู้ใช้บริการธุรกิจของชุมชน

6. ร่วมแบ่งผลประโยชน์ โครงการนี้สามารถคืนทุนได้ในระยะเวลา 10 ปี หากมีผู้เข้าพักเฉลี่ย 60 % ต่อปีมีการปันผลกำไรทุกปี โดย 10% จากผลกำไรจะมอบให้กับชุมชนเพื่อพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมชุมชนริมน้ำจันทบุรี ทั้งนี้ผู้ถือหุ้นสามารถเข้าพักบ้านหลวงราชไมตรี ได้ในอัตราพิเศษตามที่ได้ตกลงกัน

ผลกระทบของชุมชน จากกระบวนการพัฒนาชุมชน ในระยะที่ 4 ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านการดำรงชีวิตของชาวชุมชนเปลี่ยนไปจากเดิมวิถีชีวิตชาวชุมชนเรียบง่าย แต่เนื่องจากชุมชนได้พัฒนาตัวเองเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์และพัฒนาทางกายภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดทั้งยังเป็นต้นแบบแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise) ที่ได้รับความสนใจอย่างมากจากภายนอก ทำให้คนในชุมชนเปลี่ยนแปลงมาเป็นเจ้าของกิจการของชุมชนร่วมกันในปัจจุบัน บ้านเรียนรู้เกิดเพิ่มขึ้นหลายหลัง ชาวชุมชนเริ่มอยากเปิดบ้านของตนเป็นแหล่งเรียนรู้มากขึ้น หลายคนเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน ชาวชุมชนมีความภาคภูมิใจในความรู้อยู่ของตัวเอง ซึ่งยังมาสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่ดีแก่ชุมชนด้วยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล สามารถสรุปได้ ดังนี้

สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าเรื่อง กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมกรณีศึกษา : ชุมชนริมน้ำจันทบุรี ด้วยวิธีการวิจัย

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพการศึกษารายการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

1. กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า การที่ชุมชนสามารถพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จได้นั้นเพราะชุมชนเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมเริ่มด้วยการร่วมกันค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนชาวชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมคิดวิธีแก้ไขปัญหาของชุมชนเองและวางแผนการจัดกิจกรรม โดยนำปัญหาและความต้องการ ทนท้อถื่นกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน มาเป็นปัจจัยในการพิจารณา จึงทำให้เกิดการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมเสียสละ ร่วมทุน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล และร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ (เสรี พงศ์พิศ, 2550) ที่กล่าวว่า “การมีส่วนร่วมต้องให้ความสำคัญกับปัญหาและความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้งเป็นทิศทางในการพัฒนาชุมชนเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืน” การจัดกิจกรรมด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเน้นให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย ทำให้เกิดการเห็นคุณค่าของกันและกัน รวมถึงการประสานความร่วมมือเครือข่าย หน่วยงานภาครัฐ สถานศึกษา องค์กรเอกชนและ สื่อเน้นความสำคัญกับการสื่อสารชุมชนและการประชาสัมพันธ์ข่าวสารทั้งภายในและภายนอกชุมชน กระบวนการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนโดยให้ความสำคัญกับเรื่องการพัฒนาเศรษฐกิจในชุมชน โดยชุมชนใช้แนวคิดกิจการเพื่อสังคมโดยชุมชนเป็นผู้ลงทุน บริหารจัดการร่วมรับผลกำไรนำส่วนหนึ่งของผลกำไรกลับมาพัฒนาแหล่งเรียนรู้ชุมชน โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งทุนจากหน่วยงานภายนอก กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ (ธิป ศรีสกุลไชยรัก, 2559) ที่กล่าวว่า “การที่จะอนุรักษ์ให้ได้ผลจริงนั้น

นอกจากจะต้องทำให้คนในชุมชนเข้าใจ ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ รากเหง้า วิถีชีวิตของตัวชุมชน ควบคู่ไปกับเศรษฐกิจ ที่มีผลอย่างยิ่งต่อระดับการมีส่วนร่วม ด้วยแนวคิดกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise) เพื่อเป็นการขับเคลื่อนของชุมชนในการมีส่วนร่วม ชุมชนเป็นหุ้นส่วนเพื่อเป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกันสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน”

2 .ผลกระทบของชุมชนจากการพัฒนา แหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมของชุมชน พบว่า การแบ่งชุมชนตามเขตของเทศบาลทำให้เกิดผลกระทบทางด้านความสัมพันธ์และความคิดเห็นของชุมชนบ้างแต่สามารถร่วมกิจกรรมกันได้เนื่องจากในชุมชนทุกคน วัตถุประสงค์ร่วมกันคือการอนุรักษ์และฟื้นฟูชุมชน กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตที่ไม่เรียบง่ายเหมือนก่อน แต่ชุมชนก็สามารถปรับตัวและร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นและโดยเปลี่ยนบทบาทเป็นเจ้าบ้านที่ดีในการร่วมประสานงานร่วมมือกับภาครัฐและหน่วยงานภายนอกได้ ทั้งยังสามารถแบ่งผลประโยชน์จากผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนาธุรกิจของชุมชนเอง การร่วมดูแลรักษาสภาพในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับบุชบา สิทธิกาญจน์ และคณะ Lewis A. Coser (2549 : 13) ที่กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นตัวส่งเสริมให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทั้งในด้านบวกและลบ เกิดการแบ่งกลุ่มวรรณะ ความเป็นปรปักษ์ด้วยการทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์เอื้อกันระหว่างกลุ่ม

ข้อเสนอแนะ

การศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมของ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนริมน้ำจันทบูร สามารถสรุปข้อค้นพบได้ ดังนี้

วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
ได้รับการประเมินคุณภาพวารสารวิชาการอยู่ในฐานข้อมูล TCI กลุ่ม 1

- กระบวนการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วม
ในชุมชนควรเน้นเรื่องการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้อง
กับการแก้ปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนเพราะเมื่อ
เศรษฐกิจของชุมชนดีก็จะส่งผลมาสู่กระบวนการ
เรียนรู้ของชุมชนเพื่อชุมชนมีความรู้ความเข้าใจ
และตระหนักถึงปัญหาของชุมชน

- ในการวิจัยครั้งต่อไปควรมีการศึกษาต่อ
ยอดผลการดำเนินงานของแนวคิดธุรกิจเพื่อสังคม
(Social Enterprise) ทั้งในชุมชนเองและใน
บริบทอื่นๆต่อไป

ภาพที่ 1 บ้านเรียนรู้ชุมชน 69 (ขุนอนุสรสมบัติ)

ภาพที่ 2 การประชุมสรุปผลประกอบการธุรกิจ
ชุมชน

References

- Butsaba Sittikan and team. (2549). **Socio – Cultural Impacts of Tourism Development in Chiangrai Province, Thailand** .Bangkok : The development and Tourism in a sustainbla Fashion Fund Support Reseact office.
- Seri Phongphit. (2007). **Life Plan and Community Economy**. (5th edition). Bangkok: Wisdom Power.
- Thip Sisakulchairak. (2016). **Muang Chanthaburi : Original Model of Community Economy by SocialActivities** PathumThani: Metropolitan and City Study Center Rangsit University in cooperation with Public Wisdom Institute (CPWI).